

WINDS OF CHANGE

DOES HALACHA ADAPT TO MODERN TIMES?

SHIUR 4 - NISHTANE HATEVA

מכון לנדר

2 applications of Nishtane Hateva:-

- changes in the underlying physical reality (or at least how we perceive it)
- changes in the nature of people/society - see shiur 5

A] CHANGES IN THE UNDERLYING PHYSICAL REALITY - NISHTANE HATEVA

'Nishtane Hateva' - literally nature has changed - is an idea which arises in many areas of halacha. It basically posits that there has been a fundamental change in the behavior or nature of certain physical observable phenomena. As such Chazal were describing the facts as they existed then but the facts have clearly changed today.

<p>1. הכל מודים בבן תשע שנים ויום אחד שביאתו ביאה, פחות מבן שמנה - שאין ביאתו ביאה, לא נחלקו אלא בבן שמנה. דבית שמאי סברי: גמרינן מדורות הראשונים, ובית הלל סברי: לא גמרינן מדורות הראשונים (רש"י - שהיו מולדין בני שמונה שנה כדילפינן לקמן)</p>
--

סנהדרין סט:

Whilst Chazal do not explicitly refer to the concept of Nishtane Hateva, they were very much aware of the change of physical realities with the passage of time. Here they refer to the possibility during biblical times for a boy to father a child at age 8. By the time of Chazal this had gone up to at least 9. (Note the changing realities throughout the ages of the onset of menstruation - 15.5 in 1850 to 12.5 today)

<p>2. תנו רבנן: מימות משה ועד רבן גמליאל לא היו למדין תורה אלא מעומד, משמת רבן גמליאל ירד חולי לעולם והיו למדין תורה מיושב. והיינו דתנן: משמת רבן גמליאל בטל כבוד תורה</p>
--

מגילה כא.

Here, Chazal are acutely aware of a weakening of the generations which affects their attitude to learning Torah

The expression Nishtane Hateva makes its first appearance during the Rishonim, who were forced to deal with apparent changes in reality which, in many cases, produced a change in the halacha. The following are examples:

A1] EATING ROTTING FISH

<p>3. אמר רב: אמר לי אדא ציידא, כוורא סמוך למיסרחיה מעלי</p>
--

מועד קטן יא.

Chazal advised that the best time to eat certain fish was just as they are about to go off

<p>4. כוורא סמוך למסרחיה מעלי - ובזמן הזה תופסים סכנה למיכל סמוך לסירחון ושמא נשתנו כמו הרפואות שבש"ס שאינן טובות בזמן הזה או שמא נהרות דבבל מעלו לו טפי</p>
--

תוספות מועד קטן יא.

Tosafot advise that this does NOT apply by their day. In fact, such fish were dangerous. Tosafot compare this to the change in medical cures given by the Gemara

A2] CHAZAL'S MEDICAL ADVICE

The Gemara contains many examples of medical cures or procedures. The mefarshim are unanimous that today it is forbidden to use these cures. One reason for this is 'nishtane hateva' (there are other possible reasons)

5. א"א להשתמש ברפואות שזכרו רז"ל הן מצד העדר ידיעת פירוש המלות הם שמות העשבים דזכרו רז"ל הן מצד העדר ידיעת כמותן ותשמישן הן מצד דנשתנו הדורות והטבעי כמ"ש התוס' והפוסקים בכמה דוכתא לדינא

שו"ת חוות יאיר סימן רלד

The Chavot Yair gives three reasons for not following the medical cures of Chazal - (a) we don't fully understand which herbs and substances Chazal were referring to; (b) we don't know the specific applications and amounts of the cures; and (c) due to the change in nature since then

A3] COOKING FISH AND MEAT TOGETHER

6. דמ"מ ה"ל להרמב"ם להביא עכ"פ דאסור לצלות דג' עם בשר ממש והרי הוא השמיט הכל.... ויותר נראה דלפי עוצם חכמתו ידע והבין שנשתנו הטבעי' בענין זה וכמ"ש תוס' דאפשר דנשתנו הטבעי' והשתא נהי שלא נסמוך על זה לעשות מעשה לאכלם זע"ז דאפשר דה"ל כמו דבר הנאסר במנין ואפשר דלא שייך בזה כל הני תירוצי הנאמרי' בגילוי ומש"וה אנו נוהרים ומנהג אבותינו תורה

שו"ת חתם סופר חלק ב (יורה דעה) סימן קא

The Chatam Sofer draws attention to the fact that the Rambam omits certain dinim of cooking meat and fish together, which the Gemara took to be dangerous. The C.S. attributes this to fact that, according to the Rambam, nature had changed. Nevertheless, we still keep these dinim under the category of MINHAG. (N.B. this may change the halachic framework for these laws)

A4] MAYIM EMTZAIM - WASHING BETWEEN FISH AND MEAT

7. בין בשר לדגים, חובה ליטול משום דקשה לדבר אחר, וחמירא סכנתא מאיסורא

שולחן ערוך אורח חיים הלכות בציעת הפת, סעודה, וברכת המזון סימן קעג סעיף ב

The Shulchan Aruch brings a halacha to wash during a meal between meat and fish

8. דקשה לד"א - ואפשר דבזמן הזה אין סכנה כ"כ דחזינן כמה דברים המוזכרים בגמ' שהם סכנה לרוח רעה ושאר דברים והאידינא אינו מזיק דנשתנו הטבעיות וגם הכל לפי טבע הארצות....

מגן אברהם סימן קעג ס"ק א

The Magen Avraham rules that we no longer do this due to the change in natural reality. Fish and meat are no longer so dangerous. Now the Magen Avraham lived only 100 years after the Shulchan Aruch and it is therefore unlikely that he understood that nature had changed during that short time. Rather, he is taking a different approach than the Shulchan Aruch to the change of halacha due to nishtane hateva - see other examples later

A5] SALT AND BAD BREATH

9. אכל כל מאכל ולא אכל מלח, שתה כל משקה ולא שתה מים, ביום ידאג מפני ריח הפה, ובלילה מפני ריח הפה ומפני אסכרה (פי' חולי חונק)

שולחן ערוך אורח חיים הלכות בציעת הפת, סעודה, וברכת המזון סימן קעט סעיף ו

A similar case is the Shulchan Aruch's psak from Chazal that one must eat salt after a meal to avoid bad breath and illness

10. אכל כל מאכל - והאידינא נשתנו הטבעים

מגן אברהם סימן קעט ס"ק ח

The Magen Avraham rules that this no longer applies due to nishtane hateva

A6] HARGASHA AT THE ONSET OF MENSTRUATION

11. דבר תורה אין האשה מטמאה ולא אסורה לבעלה שתרגיש שיצא דם מבשרה, וחכמים גזרו על כתם שנמצא בגופה או בבגדיה, שהיא טמאה, ואסורה לבעלה אפילו לא הרגישה

שולחן ערוך יורה דעה הלכות נדה סימן קצ סעיף א

The din of the Gemara, paskened by the Shulchan Aruch, is that a woman becomes niddah min haTorah only when she feels an internal discharge from the uterus through the cervix. It was absolutely standard until a few hundred years ago for women to feel this clearly

12. אבל מ"מ מש"כ הרמב"ם שחזקת הדם שבא בהרגשה דמשמע דרוב פעמים הוא כך, בזה ודאי נשתנה הטבע, ועכ"פ על ראיה קטנה של טיפה אחת ליכא חזקה זו בזמן הזה

שו"ת ויען יוסף יורה דעה סימן ק

*Today, women generally say that they do not feel this internal discharge. Thus the onset of halachic 'niddut' (deoraita) has to be established in other ways. Note that other poskim take the approach that women today DO experience a hargasha. They are just insufficiently aware of their internal processes to recognise it as such (see Aruch Hashulchan 183:61-62). In many ways, this lack of awareness is **itself** a change in nature!*

A7] VEST KAVUA

A woman is required to separate from her husband on the day that she expects her monthly period. In the times of Chazal it was very common that women could predict the day and even time of day of her expected period with certainty. Today this is no longer the case and the halachot of the separation for the 'yom havest' have changed accordingly

13. רוב הנשים יש להם וסתות (פי' זמן קבוע אורח כנשים) לראות בזמן ידוע, כגון מעשרים לעשרים יום או משלשים לשלשים יום, וכל אשה שיש לה וסת קבוע, בא עליה שלא בשעת וסתה ואינה צריכה בדיקה לפני תשמיש

שולחן ערוך יורה דעה הלכות נדה סימן קפד סעיף א

The Shulchan Aruch, like Chazal, rules that most women have a totally fixed 'vest' - the time between menstruations

14. אפשר דבזמן הזה אין לה וסתות כל כך לקבוע שעות ביום

ש"ך נקודות הכסף שם ס"ק ב'

The Shach rules that in his day (100 years later) most women's fixed vest was less precise

15. אין נראה לסמוך על זה בזמננו שעכשיו אין לרוב נשים וסת קבוע

בדי השולחן י"ד קפ"ד:א ביאורים ד"ה רוב

Contemporary poskim rule that today most women do not have a vest kavua at all

A8] ONAH IN FIRST THREE MONTHS OF PREGNANCY AND FOR 24 MONTHS WHILE NURSING

16. והנה ראיתי בתשובת רעק"א (סימן קכ"ח) שכתב ואף דעינינו רואות בנשי דידן דמיד כשנתעברו מסולקות דמים ונשתנו הטבעים הא חזינן בש"ע (ויד' סימן קפ"ט ובסימן ק"צ) שבעינן הוכר עוברא, הנה נעלם ממנו הב"ח וגם הנו"ב שסברי שסומכין ע"ז למעשה אף לדברים חמורים וכ"ש לענין הגיע הוסת ולא בדקה ולא הרגישה שיש להקל דאינו איסור דאורייתא ורק לכתחלה יש לבדוק מאחר דאפשר לברר. וגם וכי יסבור גם להקל במניקה שהוא מדינא בחזקת מסולקות דמים וכי יקל כן גם בזמננו שנשתנו שרואות דם

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ג סימן נב:א

The experience of women at the time Chazal was that they DID menstruate in first 3 months of pregnancy, but not for 24 months during nursing. Today, it is very standard that women do NOT menstruate during pregnancy (meaning that the change in nature would result in the traditional halacha being over-stringent) but they DO menstruate during nursing (and so the change in nature would result in the traditional halacha being over-lenient). How does that fit with the halachot of onah, vest and when to expect a period? Whilst R. Akiva Eiger stuck to the the traditional halacha as stated in Chazal and the Shulchan Aruch, Rav Moshe Feinstein was inclined to be stringent today with a nursing mother. Many poskim remain stringent with pregnant women even though they normally do not see blood

A9] PREMATURE BABIES

17. דתנו רבנן: בן שבעה מחללין עליו את השבת, ובן שמנה אין מחללין עליו את השבת. ספק בן שבעה ספק בן שמונה - אין מחללין עליו את השבת. בן שמונה הרי הוא כאבן, ואסור לטלטלו. אבל אמו שוחה ומניקתו מפני הסכנה

שבת קלה.

Chazal understood (as was standard medical knowledge of their time) that a baby born at 8 months gestation was unable to survive. However, one born at 7 months could! One could not therefore break Shabbat to save an '8th month' baby and, indeed, it was actually muktze on Shabbat

18. הולד שנולד עושין לו כל צרכיו ... והני מיילי בנוולד לט' או לז', אבל נולד לח' או ספק בן ז' או בן ח', אין מחללין עליו אלא אם כן גמרו שערו וצפרניו

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן של סעיף ז
This din is paskened in the Shulchan Aruch

19. בן שמנה הרי הוא כאבן ואסור לטלטלו - נראה לר"י דעכשיו מותר לטלטל כל תינוקות שאין אנו בקיאים וכולם כמו ספק בן ח' ספק בן ט'..... אפילו הוא בן שמנה ודאי כגון שלא בא על אשתו אלא פעם אחת ופירש וילדה לסוף ח' אפילו הכי נראה לר"י דמותר לטלטלו ולמולו בשבת אם אין ריעותא בשערו ובציפרניו כדאמר בפרק הערל (יבמות פ:) דאמרינן האי בר שבעה הוא ואישהווי אשתהי.

תוספות שבת קלה.

However, even in the time of Tosafot, there were poskim who tried to find halachic grounds to question this din - such as that we could not be certain whether the baby was indeed 7th or 8th month

20. וכמדומה דעכשיו נשתנה הטבע וכפי בחינת הרופאים שהוסיפו השתלמותם אחר ז' ונגמרו לח', והרי נשתנו הטבעים ללדת למקוטעים

חזון איש י"ד ס' קנה ס' ק"ד

The Chazon Ish rules that in our day the facts have clearly changed. Babies born at 36 weeks have a 95% survival rate and it is certainly obligatory to break Shabbat to save them

21. מכ"מ בהני ילדי אינקובטור דהיום נשתנה המציאות לגמרי כיון דע"י כלי האינקובטור יכולים להביא לתחיה גם בן ח' ודאי ולא נגמרו שערו וצפרניו ואפילו בן ששה ודאי לפעמים הרי דלפי המצאה הנפלאה הזאת אין כאן נדון של ספיקות דקרוב לודאי דאם הולד עכ"פ שלם באבריו ואין בו טריפות מום וחסרון רק חסרון זמן והתפתחות שכלי הנ"ל יועיל לו להביאו לתחיה כאשר אנו ראים ברבבות ילדים

שו"ת שבט הלוי חלק ח סימן פט

Rav Vosner writes that the invention of incubation for babies as also radically changed the circumstances and thus the halacha

22.

דבזמננו כשיש אינקובטור, שבאמצעותו אפשר להציל גם תינוק קטן ביותר, אף בן ח' דינו כחי, ומהגרש"ז אויערבך שליט"א שמעתי, דאף במקום שאין אינקובטור יש לחשוש שהוא בן ז' אלא שנשתהה, יבמות פ ב, ומאידך גם בפחות מבן ז', דלא שייך הטעם של אשתהוי, ג"כ מחללין במקום שיש אינקובטור, כי הרי עינינו רואות שע"י האינקובטור יכולים לחיות, עכ"ד, ועיין גם חזו"א י"ד ס' קנה ס"ק ד ואה"ע ס' קטו ס"ק ד. ועוד שמעתי מהגרש"ז שליט"א, הא דמחללין לצורך חי' שעה הוא דוקא בכלו חדשיו, אבל חי' שעה של נפל לאו כלום הוא, גם בזמננו שיש אינקובטור. לעו"ז אם כלו חדשיו מחללין שבת גם עבור תינוק שהוא מונגולי או טריפה, עכ"ד. (כה) כי לא התירו איסור

שמירת שבת כהלכתה פ' לו ס' ק"כ

This is also the psak of the Shemirat Shabbat. The Minchat Yitzchak (4:123:19-20) rules that this is not actually a case of shinui hateva. Rather, even though eight-month babies are inherently less viable than others, modern medical care can help those babies survive. This is subtly but critically different.

A10] YIBUM

23. מי שמת והניח אשתו מעוברת ואם ילדה ויצא הולד חי לאויר העולם, אפילו מת בשעה שנולד, הרי אמו פטורה מהחליצה ומן היבום. אבל מדברי סופרים, עד שיודע בודאי שכלו לו חדשיו ונולד לתשעה חדשים גמורים. הגב: י"א דזמן הזה אפילו לא נכנסה צדשה התשיעי רק יום אחד מלמד יום שנתעצרה בו, הוי ולד קיימא. ואע"ג דאמרין בגמרא יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעין, כבר תמכו על זה רבים שהחוש מכחיש זה, אלא שאנו לריכין לומר שעכשיו נשתנה הענין, וכן הוא בצמח דברים (צ"י צמח התש"ז)

שולחן ערוך אבן העזר הלכות יבום סימן קנו סעיף ד

One practical application of this debate is whether an '8th month' fetus will exempt the mother from Yibum. The Shulchan Aruch rules that if such a baby was born and then dies, it does NOT exempt the mother from Yibum. The Rema disagrees and DOES exempt the mother due to Nishtane Hateva and the fact that '8th month' babies survive

24. וכל שיצא מכלל שמנה חדשים ונכנס לחדש התשיעי אפילו יום אחד חוץ מיום שנתעברה אעפ"י שלא גמרו סימניו ולא שהה שלשים [יום] ולד גמור הוא. ואעפ"י שאמרו ז"ל בפרק בנות כותים יולדת לשבעה יולדת למקוטעים יולדת לתשעה יולדת לשלמים, כבר תמהו על זה רבים שהרי החוש מכאיב זה והנסיון אמת הפכו שהרי הרבה נשים כיון שנכנסות יום אחד מיום החדש תשיעי יולדות ולד של קיימא, ואין כל הנשים ג"כ משלימות תשעה חדשים וא"כ איך אנחנו סומכין לעשות מעשה בקדושין וגרושין בנוול בתשעה בלתי שלמים אם נחשב כנפל כבן שמנה ובעלי התוספות כתבו שזה היה בדורות הראשונים אבל עתה נשתנו הענינים. תדע שהרי רבותינו ז"ל אמרו בפ"ק דבכורות שפרה וחמורה אין יולדות אלא לשלש שנים, וזה להם למופת שהקונה פרה וחמורה מגוי תוך שלשה שהולד לכהן, והנה החוש מכחיש זה שהם יולדות בת שתי שנים, וכן הרבה דברים זכרום החכמים על ענין ואנו מוצאין אותם על ענין אחר שהרי חז"ל כתבום על ענין אחד והם נמצאים על ענין אחר....

ואעפ"י שזמנים אלו, כלומר יולדת לו' למקוטעים ולתשעה לשלמים אסמכינהו אקרא, דיולדת לו' מקוטעים אסמכוהו אקרא דויהי לתקופות הימים שני תקופות ושני ימים, ויולדת לו' לשלמים מקרא ויתן ה' לה הריון בגימטריא רע"א יום, הני קראי אסמכתא ניהו, דהא ויהי לתקופות הימים דברי קבלה ניהו וענין חליצה ויבום דברי תורה ניהו, ואמרין בעלמא דדברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן, כך נראה לי.

שו"ת הרשב"ש סימן תקיג [ב]

The Rema is supported by a teshuva of the Rashbash (Rav Shimon ben Shlomo Duran - 15C)

25. שאלה באשה שנתאלמנה והיתה מעוברת וילדה ומת הולד תוך למ"ד והיא זקוקה ליבום והנה הולד נולד לרמ"ב יום אחר מיתת הבעל ויום המיתה אינו מן המנין וחוף מיום הלידה מה דינה של האשה אם היא פטורה מחליצה:
תשובה הנה לפי דעת כל הראשונים יולדת לו' אינה יולדת למקוטעין
וסברא דנשתנה הטבעי מדחה הריב"ש ז"ל שם [ובסי' תמ"ז] בטוב טעם וגם מהריב"ל ז"ל ח"ג סי' קי"ד] אינו מביא כלל סברא [זו] דנשתנה הטבעי ורק הביא דעת גדולי הראשונים להחמיר והנה לפי דעתי בזה יש חשש דאורייתא כאשר אברר לפנינו אי"ה אם כן לפי הנראה לא מצינו לפענ"ד מגדולי האחרונים שסמכו על הרשב"ץ ולכן לא אוכל בדעתי הקלושה להורות היתר הגם שמהאחרונים נראה שסבירא להו לסמוך על הרשב"ץ אך איש דל כמוני לא אוכל לחוות דעתי להיתר אלא בצירוף גדולי הדור אז גם אנכי אתם:

שו"ת דברי חיים אבן העזר חלק א סימן צה

However, others take a stricter line and uphold the din of the Shulach Aruch to render a woman obligated in chaliza (which may be difficult if not impossible)

A11] PREGNANCY FROM FIRST RELATIONS

26. והא אין אשה מתעברת בביאה ראשונה

יבמות לד.

Chazal state that a woman may not become pregnant from her first marital relations

27. ובדבר הערתו למרן הח"ס שנראים דבריו ז"ל כסותרים דביו"ד סי' ק"א דחה דברי האומרין דבזמן הזה נשתנו הטבעים ורמזתי עליו בספרי שו"ת ח"ג סי' קס"ט ובא"ע קמא ס' ו' קיים דברי הנוב"ז א"ע סי' כ"ב דהאידיא נשתנו הענינים ואמרין אשה מתעברת מביאה ראשונה ובקשני אולי יש לי פתרון הדברים דאין כוונת הנוב"ז בזה משום דנשתנו הטבעים ואדרבה כה"ג גם בזמן הגמ' מתעברת, וראיה ברורה מדסיים הנוב"ז ז"ל וגם נלע"ד שכוונת חז"ל שע"פ רוב אינה מתעברת מביאה ראשונה וכו'

שו"ת משנה הלכות חלק ד סימן קצח

Poskim debate to what extent Chazal were giving a general rule or do we say Nishtane Hateva. NB the commentators list women in Tanach who DID become pregnant from first relations - Hagar, Lot's daughters, Leah, Tamar

A12] BRIT MILAH

Chazal considered that washing a baby before and after brit mila in hot water was essential to the baby's well-being to the extent that one was require to break Shabbat to prepare hot water

28. בזמן חכמי הגמ' אם לא היו רוחצים את הולד לפני המילה ולאחר המילה וביום שלישי למילה במים חמין היה מסוכן; ... והאידינא לא נהגו ברחיצה כלל, ודינו לרחוץ בשבת, אם רצו, כדין רחיצת כל אדם.

שולחן ערוך אורח חיים סימן שלא סעיף ט

The S.A. rules that by his time, babies did not seem to need this so it is not permitted to break Shabbat to heat the water

A13] SAKANAT EVER ON SHABBAT

29. למדנו מפשטות דברי הגמ' ופירש"י דרק משום סכנת עין מותר לחלל את השבת בהיות שכוון בזה גם סכנה ללב ... אבל משום סכנת אבר בעלמא אין מחללין את השבת במלאכה דאורייתא ע"י ישראל, וכך נפסק להלכה בשו"ע (או"ח סי' שכ"ח סעי' י"ז). והנה כהיום אומרים הרופאים שכמעט אין לך סכנת אבר שלא כרוך בזה גם סכנת כל הגוף, ע"י הרעלה וכדומה, וכנראה שנשתנו בזה הטבעים

שו"ת ציץ אליעזר חלק ח סימן טו - קונ' משיבת נפש פרק י

The medical implications of 'sakanat ever' - loss of a limb - appear to be different today to former times. The halacha was very clear that loss of a limb alone (other than an eye) did not constitute pikuach nefesh which justified breaking Shabbat deoraita through a Jew. The Tzitz Eliezer here rules that today the circumstances have changed

A14] SHIURIM TODAY - EGGS VS FINGERSA15] METZITZA

30. ואח"כ מוצץ את המילה עד שיצא הדם ממקומות רחוקים כדי שלא יבא לידי סכנה, וכל מי שאינו מוצץ מעבירין אותו, ואחר שמוצץ נותן עליה אספלגית או רטייה וכיוצא בהן

רמב"ם הלכות מילה פרק ב הלכה ב

Metzitza is a part of the Milah process, according to Chazal, and here in the Rambam, to avoid illness in the baby

31. שאפילו הרופאים שאומרים שאין בו סכנה רק על הרוב אמרו ואנן קיל דאין הולכין בפק'ן אחר הרוב ואפילו יאמרו הרופאים שאפילו אחד מיני אלפי אלפים וריבי רבבות לא יבא לידי סכנה ע"י חסרון מציצה ולית בה חששא שבאמת אין יכולין להעיד עז ורז'ל חששו אך למיעוט פעמים כדקיל דאין הולכין בפק'ן אחר הרוב ואם יבוא לאחד מאלפי אלפים וכו' תינוקת סכנה כבר מותר לחלל שבת עבורו ומחויב למצוץ דבפק'ן כתיב וחי בהם ואין הולכין אחר הרוב ותו דכל יסודי הרופאים הם מיוסדים על דבר שכבר היו ונעשו בעולם וכל יסודותיהם על החיפוש והחקירה והבטה והניסיון אבל דברי חז"ל מיוסדים הרבה מהם על הלכה לממ"ס איש מפי איש עד מרעה אשר כל דברי אלקינו יקים לעולם ואיך נבטל דברי אלקים חיים ואפשר שהוא הלכה לממ"ס מפני אומדנא וסברת הרופאים עפ"י החיפוש והניסיון

שו"ת מהר"ם שיק י"ד רמ"ד

The Maharam Shik rejects 19C medical advice that Metzitza is no longer necessary on the grounds that (i) it is halacha leMoshe MiSinai and (b) Chazal were more 'machmir' than the doctors when it comes to danger and (iii) Chazal's knowledge is deeper in the matter. See also Rav David Karliner (She'elas David, no. 1), who distinguishes between halachot based on tradition or derived from Torah verses, which may not be changed, as opposed to halachot that Chazal derived from the nature they knew, which may be subject to change

NOTE: other areas relating to potential danger where current physical nature seems to have changed but the halacha remains firmly as ruled by Chazal include - (i) brit mila for some babies who are yellow but the doctors say would be safe to perform mila on; (ii) certain illnesses which Chazal felt warranted breaking Shabbat but which current doctors do not consider to be life-threatening

A16] SIMANEI TREIFUT

32. וכתב בה"ט ובהלכות שחיטה יתבאר איזה חולי עושה אותה טרפה ואיזה חולי אין עושה אותה טרפה, מ"מ הוא הלכה מסיני שהוא דוקא מה שהיתה בשעת מתן תורה טרפה נאסרה מטעם זה דנוטה למוות אף כשישתנו הטבעים באיזה דברים שלא נעשית טרפה ואפשר שתחיה בהן, וכן הוא דוקא מה שהיתה אז כשרה בחולי איזה אברים לא נאסרה אף כשישתנו הטבעים ותעשה טרפה במכות אברים אלו, דשינוי הטבעים לא יעשו שינוי בהדין, והוא הכרח ממה שנאמר בהלכה מסיני כדתנא דבר"י י"ח טרפות בחולין שם ועולא אמר בדף מ"ג ח' מיני טרפות נאמרו לו למשה מסיני ואם היה תלוי במכה שנוטה למוות כפי השעה והזמן, או שנימא שליכא כלל מציאות דשינוי הטבעיים בזה, לא היה צריך למסור בקבלה למשה מי הם הטרפות דהיה שייך שהתורה תסמוך על אומדנא דחכמים, כמו שבהרבה דינים סמכה התורה על אומדנא דחכמים,

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ג סימן לו

Rav Moshe Feinstein stresses that the the apparent change in reality - that a treifa can now survive - will not result in a change in the halacha, since the details were given at Sinai

A17] COWS GIVING BIRTH IN THE FIRST TWO YEARS

33. מתני': הלוקח בהמה מן העובד כוכבים, ואינו יודע אם ביכרה אם לא ביכרה, רבי ישמעאל אומר: פרה וחמור בנות שלש - ודאי לכהן, מכאן ואילך - ספק

בכורות יט:

Chazal understood that a cow cannot give birth in its first two years

34. פרה וחמור בת שלש שנים ודאי לכהן - פי' דקודם שלש ודאי לא ילדה ויש לתמוה דהא מעשה בכל יום דפרה בת שתי שנים יולדת וי"ל דודאי עתה נשתנה העת מכמו שהיה בדורות הראשונים כמו בעינוניתא דורדא

תוספות עבודה זרה כז:

Tosafot states that this no longer seemed to be the case in their time

A18] BOVINE ANATOMY

35. דאמר' פרק אלו טרפות (חולין דף מז.) כל חיויא ברייתא הכי אית להו אלמא גוייתא לית להו ועתה היא בכל הבהמות שלנו

תוספות עבודה זרה כז: ד"ה פרה

Similarly, the middle lobe of the cow's lung which the gemara records as a rarity and only in certain beasts, appears to be a standard anatomical feature by the time of Tosafot

A19] ANIMAL GESTATION

36. הזאב והארי והדוב והנמר והברדלס והפיל והקוף והקיפוף לשלש שנים.... נחש לשבע שנים

בכורות ח.

Chazal list gestation periods for various animals well in excess of those seen today eg a money in 3 years and a snake in 7. Some suggest Nishtane Hateva as a response

A19] MALE ANATOMY

37. ת"ר: שני נקבים יש בו באדם, אחד מוציא שתן ואחד מוציא שכבת זרע, ואין בין זה לזה אלא כקליפת השום, בשעה שאדם נצרך אם נקבו זה לתוך זה נמצא עקר.

בכורות מד:

Chazal understood that semen and urine were carried by separate vessels

14. [Urine is toxic to sperm and constant exposure may well result in ongoing infertility. However, it is not clear what phenomenon the Gemara is referring to physiologically.] The Gemara in *Yevamos* (75b, end, with *Rashi*) seems to say that there are two different vessels in the male member, one that carries urine and one that carries semen. The Gemara there relates that the semen tube of a certain man became clogged and he discharged his semen through the urine tube. *Chazon Ish* (*Even HaEzer* 12:7) notes that in contemporary times the anatomy of the male member is different than described in the Gemara. [Modern medicine has found that there is one tube – the urethra – that carries urine beginning from the bladder, and that carries semen from the middle of the prostate, and then extends from within the body into the male member until its tip.] *Chazon Ish* states that nature has changed since Talmudic times: Our anatomy is different than their anatomy. He mentions that a modern work on urological surgery notes a certain degree of possible anatomical variation between different times and places.

However, *Responsa Cheshev HaEphod* (2:8) expresses astonishment that this dramatic change in human anatomy would take place. He also cites a Mishnah in *Mikvaos* (8:4) that indicates there is only one tube for both semen and urine, at least at the tip of the member (see *Rambam Commentary ad loc.* and *Rashi to Chullin 24b* לַכְּשִׁיטִילֵּב). *Cheshev HaEphod* therefore explains our Gemara in consonance with modern anatomy. For more on this topic, see comments of *R' Shlomo Zalman Auerbach* cited in *Nishmas Avraham, Even HaEzer* p. 40 and *Hishtanus HaTivi'im B'Halachah* pp. 64-65 with comments of *R' Zalman Nechemiah Goldberg*.

Schottenstein Gemara - Bechorot 44b n14

Modern poskim are split as to whether it is reasonable to say Nishtane Hateva even in this

B] CHANGES IN THE UNDERLYING SPIRITUAL REALITY

B1] DREAMS

39. ויש אומרים שכל חלומות שביארו פתרונם בגמרא שהם רעים מותר להתענות עליהם בשבת אבל יש אומרים שנשתנו פירוני החלומות מזמן חכמי הגמרא לזמנינו כמו שנשתנו הרפואות שבזמניהם וכן יש אומרים שהרואה יום הכיפורים אפילו בשעת נעילה אינו חלום רע כי הוא סימן יפה שמחלו עונותיו

שולחן ערוך הרב אורח חיים הלכות שבת סימן רפח סעיף ז

The Shulchan Aruch Harav (Alter Rebbe of Lubavitch - 19C) rules that, just as the medical cures of Chazal have now changed, so too have the dream interpretations. Presumably, this is in light of our changed spiritual reality

B2] RUACH RAH

40. משום שיבתא - פרש"י רוח רעה השורה על הידים שלא נטלן שחרית ומה שהעולם אין נוהרין עכשיו בזה לפי שאין אותה רוח רעה שורה באלו המלכיות כמו שאין נוהרין על הגילוי ועל הזוגות

תוספות יומא עז:

Tosafot brings that many of the warnings in Chazal due to Ruach Rah and spiritual negativity no longer apply, just like uncovered liquids and 'pairs' (which bring bad mazal)

41. ומדרבינו ז"ל לא הזכיר כן בהל' תפלה משמע דלא חייש לרוח רעה דאין אותו רעה מצויה בינינו

לחם משנה הלכות שביבת עשור פרק ג הלכה ב

Similarly, the Rambam does not bring the halacha to wash hands three times on getting up in the morning, even though this appears in Chazal. The Lechem Mishne explains that he was not concerned that Ruach Rah exists now amongst us.

(This assumes that the Rambam would give credence to it EVER having existed, which is not so clear!) Note also the comments of the Vilna Gaon after the martyrdom of Avraham b. Avraham, the Ger Tzeddek of Vilna

42.

ונזכרתי, שכשהייתי בקלם ראיתי שכתב הגר"א וסרמן זצ"ל בשם החפץ חיים זצ"ל שמעשה הדיבוק המפורסם שהיה בימיו מן הסתם יהיה האחרון, כי ככל שתקטן כח התורה והרוחניות כן תקטן כח הטומאה, עכת"ד. ובאמת אפשר שאפילו בימינו כמקומות שנשארו יהודים חדורים באמונה ותמימים במעשיהם שאצלם יהיה גם לכח הטומאה כח נוסף, כי זה לעומת זה עשה אלקים, ודו"ק היטב.

ז', כ"ז. את כל גבלך בצפרדעים.

עין מנחת שי שכתב וז"ל: הצפרדעים במסורת כל עניינא צד"י רפה כמ"א דגש ותעל. הצפרדע עכ"ל⁶. והנראה, דשם "צפרדע" הוא משפה זרה⁷, ובפרט לפי מה שכתבתי בחידושי לפרשת ויחי [מ"ח פ"ה] דתיכוחיהם היו מצויים בהם אותיות פ"א עי"ן ורי"ש, האותיות העיקריות של חיבת "פרעה", והצד"י לא היה נדגש באותו הלשון, ולפיכך לא הדגישוהו אפילו לאחר ה"א הידיעה⁸, ורק צפרדע זה⁹ שאין זה שם השרץ אלא השרץ, וזהו סגנון עברי וכמו

הם שאכלו קרצא כי יהודאי וסכנו את חנניה מישאל ועזריה, ולמה לו להצילם. אלא ודאי שכל גילוי ממרום החוכה היתה לפרסם בין הגויים מפני שהכשוף והחכמה הם שנוצרו לחצוץ בין בני האדם וההשגחה האלקית, וכמש"כ בפרשת ואתחנן [ד' פ"ו]: כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים וגו'.

ונראה⁴ שלפי זה נוכל ליישב את דעת הרמב"ם [בפיהמ"ש פ"ד מע"ז] הסובר שאין לשדים שום אחיזה במציאות וכולם שקר הן, וכבר השיגו עליו הבאים אחריו דהרי רואים אנו בגמרא בהרכה מקומות סיפורים שלמים עם שדים, וא"כ מה יעשה הרמב"ם עם כל הני סגיוות⁵. ולפי מה שכתבתי אפשר שסובר הרמב"ם דבזמן הגמרא, שהיו אמוראים שבכוחם היה להחיות מתים ולחולל נפלאות וכדומה, בהכרח הוכרחו גם לכוחות של השדים וכדומה, כי זה לעומת זה עשה אלקים, ואם כח הקדושה בתוקפו כמו כן כח הטומאה בתוקפו, ורק בימינו שגם הכוחות הרוחניים נעלמו ונמוגו, כמו כן שוב אין אחיזה במציאות לענין השדים, ודו"ק.

4. מכאן ועד סוף הענין הוא הוספה מפי השמועה.

5. עיין בביאור הגר"א יו"ד [ס"י קע"ט] שכתב וז"ל: הרמב"ם כו' ולכן כתב שכשפים ושמות ולחשים ושדים וקמיעות הכל הוא שקר אבל כבר הכו אותו על קדקדו שהרי מצינו הרבה מעשיות בגמ' ע"פ שמות וכשפים וכו'.

אמת ליעקב וארא

R. Yaakov Kaminitzky suggested that the spiritual realty of the time can change with the prevailing spiritual climate. Thus, in the time of Chazal it could be that demons and spiritual negative forces DID exist. The drop in spiritual connection by the time of the Rambam meant that they did not! (The re-connection with kabbalistic thought could thus have brought back this spiritual reality).

Further reading

- 1) R. Neriah Gutal, Sefer Hishtanut Hateva'im
- 2) R. Dr. Avraham Steinberg, Encyclopedia Hilkhatit Refuit, s.v. Hishtanut Hateva'im
- 3) <http://torahandscience.blogspot.com/>- comprehensive collection of primary source material
- 4) D. Cohen, "Shinuy Hateva: An Analysis of the Halachic Process," Journal of Halacha and Contemporary Society 31(Spring 1996)
- 5) Or Yisrael (Monsey) 2:2 (Tevet 5757) – series of articles on fish parasites and the kashrus of fish
- 6) Shlomo Sternberg book review and exchange of letters in BD'D Journal issues 4, 6, and 7.
- 7) <http://www.yeshiva.org.il/wiki> on השתנות הטבעים

The sefer Hishtanut Hateva lists seven criteria that must be carefully examined before changing the halacha in a case of Nishtane Hateva:-

- 1) Is the halacha min haTorah, Halacha LeMoshe Misinai, Derabanan?
- 2) Is there sakanah (danger) involved?
- 3) Is the modern change a complete one?
- 4) Do all poskim accept the change?
- 5) Is the change limited in scope?
- 6) Has the change been thoroughly investigated?
- 7) Is there any likelihood of a reversal?